

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 678

TÜRKİYE III. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

TEBLİĞLER-MÜZAKERELER

28-30 EKİM 2005 / ANKARA

Ankara - 2007

Çocuk-Dinî Mekân Buluşması: Çocuk Vaazları

Mevlâna İdris
Yazar

Neredeyim ben, ne oluyor?

Dünyaya geleceğimiz zamanı biz seçmiyoruz. Tıpkı anne-babamızı ve içinde yaşayacağımız toplumu da seçmediğimiz gibi.

Sosyal, kültürel, felsefî yapısını şu veya bu biçimde oluşturmuş, dinî ve buna bağlı olarak ahlâkî karakterini önceki zaman dilimlerinde tamamlamış ve değişen dünya ahvaline bağlı olarak hâlâ daha tamamlamakta olan bir toplumun içine doğanız ve büyümeye başlanız.

Bize verilen isimden başlayarak içinde bulunduğumuz toplumun değerler sistemi ve bu değerlerin kodları ile daha bebeklikten itibaren tanışınız.

Bebekliğimizin ilerleyen dönemlerinde, içinde yaşadığımız dil evrenini de tanımaya başlanız. Etrafımızda konuşulan dil ve bu dilin işaret ettiği, tanımladığı her şey bizim algı evrenimizi oluşturmaya başlar.

Bir şeyin iyi veya kötü, doğru veya yanlış, çirkin veya güzel, normal veya anormal olduğunu, yalnızca kişisel tanım ve yorumlamalarımızla belirleyemeyeceğimizi çabuk anlarız. Toplum, hukuk, ahlâk gibi gerçekliklerin de olduğunu ve bu yapıların hayatımızın tümü üzerinde bir etkisi olduğunu başkalarından öğrenir ve büyüdükçe bunları sorgular reddeder veya sorgular kabulleniriz.

Red veya kabul ettiğimiz ortak değerler, bir tek insanın şahsî fikirleri değildir. Bir cemaatte, bir toplumda, bir millette kabul gören her düşüncenin arkasında bir yapı, bir sistem vardır. Tarihin her döneminde, bu sistemlerin ana unsurlarından birisi din ve inançlar olagelmıştır.

Din gerçeği, her dönemde insanın ve toplumların ana gerçeklerinden birisi.

Dolayısıyla toplumda şu veya bu şekilde etkili olan, dahası o toplumun şekillenmesindeki rolü tartışılmaz olan din ve inanç olgusunu görmezden gelmek, inkâra kalkışmak, değerini küçümsemek, yok saymak gibi tutumlar, yalnızca bu tutumların sahibini bağlar ve sosyal gerçeklik plânında anzî bir durum olmaktan öteye gitmez.

Bir din, yaşayanı olduğu ölçüde görünürlük ve etki kazanır.

Dinler insan içindir ama bir dinin yaydığı görüşler bazan bütün dünyayı iyi ya da kötü etkileyebilir.

Bu ülkede yaşayan ve kendisini Müslüman olarak tanımlayan bizler için din, son ve hak din olan İslâm'dır. Her hafta hutbelerimizde, Allah indinde, din olarak İslâm'ın bir gerçekliği ve geçerliliği olduğunu, yeniden ve yeniden algılamamızı sağlayan hükmü işitiyoruz: "İnne'd-dîne inde'llahi'l-İslâm."

Allah'a inanıyor, Peygamber Efendimizi seviyor ve Dinimizi önemsiyoruz. Bu dinin bize va'zettiği nassları okuyor, öğreniyor, yapmamız gerekenleri yapmaya, yapmamamız gerekenleri yapmamaya çalışıyoruz.

Dinimizin en güzel uygulayıcısı olan Efendimizin sözlerine ve hayatına bakarak kişisel yaşantımızın bu hayatla uyumlu olup-olmadığını anlamak istiyor ve irademize sahipsek, inancımızda samimiysek onun gibi davranmaya, dünya karşısında onun gibi durmaya çalışıyoruz.

Bütün bunlara rağmen ayaklarımızın kaydığı, nefis ve hevamıza uyup yanlış şeylere gömüldüğümüz anlar oluyor. Bunlar için de af diliyoruz, tevbe ediyoruz. Ve nihayet vakti geldiğinde bu dünyadan ayrılmış gerçek yurdumuza gidiyor, bizi bekleyen o kaçınılmaz son, başka bir ifadeyle kaçınılmaz başlangıç neyse, onu yaşamaya, o olmaya yatıyoruz.

Çocuklukta Başlayan Her şey

İnsan teki için binlerce ayırım ve tanım yapılabilirse de temel ve her dönemde geçerliliğini koruyan ayırımlardan birisi de, çocukluk, gençlik ve yaşlılık diye üç ana kategoriye ayırabileceğimiz biyolojik ve zamansal ayırımdır.

Zihinsel anlamda, büyük kırılmalar ve alt-üst oluşlar yaşanmadığı sürece genel olarak yaşlılığı gençlik, gençliği de çocukluk hazırlar, yönlendirir. Yani yaşanan çocukluk ve "çocuk olma" hâlinin içini dolduran her şey, bir anlamda insanın bütün hayatını etkiler. Çocukluğun o saf ve bitimsiz duruluktaki suyuna atılan taş, hayat boyu insanın içinde daireler çizmeye devam eder. Taşın oluşturduğu ilk daire sürekli büyür ve insanın ölümüyle birlikte sahile vurur. İnsan ölmüş, su bitmiştir.

Çok boyutlu bir varlık olan insanın, yaşarken derin felsefi veya teolojik dünyaya ait tasavvurlarını bir yana bırakalım; gündelik hayatla en basit ilişkilerinin sonrasında bile bir

değerler sisteminin zihinsel olarak harekete geçtiğini, insanın kendi içinde bir açığa çıkarma veya filtreleme duygusunun, bir red veya kabul dizgesinin, bir pişmanlık veya ferahlama hissini oluşturduğunu görmemek mümkün değil.

Günlük hayatımızda sürekli olarak soyut ve somut kalıplar, mekânlar, tutumlar, inançlar içindeyiz. Ekmek almak için fırına veya markete gittiğimizde bile, ekmeği alınca parasını vermeden oradan ayrılamayız. Bu, içimizde ahlâk, dışımızda ise hukuk tarafından engellenir.

Bizim bir fizik boyutumuz var, bir de metafizik boyutumuz var. Bu boyut şu veya bu ölçüde elbette çocukta da var. Ayrıca bizim dışımızda iklimin, coğrafyanın, mimarinin şekillendirdiği bir dünya var. İçinde yaşadığımız bir şehir ve bu şehirde muhtelif binalar, mekânlar var.

Bu mekânların bir kısmı barınmamız için inşa edilen evler, bir kısmı alış-veriş mekânları, bir kısmı eğitim, sağlık, idare binaları... Hepsinin bir işlevi var. Bu binaların hepsiyle bir biçimde zaman zaman temas hâlinde oluyoruz.

Bir de mabetler var, dinî yapılar. Biz Müslümanların cami diye adlandırdığımız bu yapılar bütün dinî mekanlar gibi hem fizik, hem metafizik çağrışımları itibariyle farklı özellikler taşıyor. Kubbesi, minaresi, ezanı, salâsı, minberi, mihrabı, sütunları, imamı, müezzini, cemaati, halısı, kilimi, tesbihi, avizesi, penceresi, hat levhası, oyması, süslemesi, şadırvanı, takunyası...Velhasıl camiden başka hiçbir yerde hepsini bir arada bulamayacağımız özel bir mekân, özel bir atmosfer...

Her şehrimizde, neredeyse her mahallede bulunan camilerimizle ister istemez temas hâlindeyiz. Minaresini her yerden görebiliriz. Ezanın sesini her gün beş defa duyarız. Kandil ve Ramazan gecelerinde ışık ve mahyalarna bakarız. Cenazelerimiz orada kılınan namazdan sonra defnedilir. Yani şu ya da bu biçimde cami ile günün birinde mutlaka iletişim içine gireriz.

Ve çocuklar!

Onlar her şey gibi camiyi de merak ederler. Konuşmaya başladıkları günden itibaren soruları da başlar. Minare hakkında, ezan hakkında, hatta Allah hakkındaki sorular da bu sorular arasındadır. Bunlar caminin dışındayken sordukları sorulardır. Çocuğu olan kimse bu soruyu çocuklarından duymamışlarsa bile en azından kendi çocukluklarında bu soruları kendilerine herhâlde sormuşlardır.

Camideki Çocuk-Çocuktaki Cami

Bir de caminin içine şu veya bu biçimde giren ve "cami" ile tanışan çocuklar vardır. Caminin ferahlığı, eşyasızlığı, oradaki o kendine özgü atmosfer, duyduğu sesler, namaz kılanların hareketleri, dua edenler... Bütün bunlar çocuk-cami iletişiminde bir tür tek taraflı gözlemlerdir. Çocuk, her şeye ama her şeye o büyük saflığı ile bakar.

Sonra cemaatten biri veya birileri çocuğa bakıp onunla konuşabilir. Kimisi onun başını okşayıp gözlerinin içine bakarak tebrik eder, sorusu varsa cevaplamaya çalışır. Kimisi ise -maalesef- çocuğun yaptığı minicik hareketlere bile tahammül edemez ve çocuğu azarlar vs...

Oysa her şeyden önce orası, cami, Allah'ın evidir. Şu veya bu şahsın değil. Dolayısı ile Allah'ın aramıza, bu dünyaya gönderdiği en harika varlık olan "çocuk" orada koşmayı orada duyduğu sevinçten takla atmayı, orada coşkuyla içinin metafizik boyutunu keşfetmeyecek de bunu nerede yapacak? Betonlaşan ve arabalardan başkasına hayat hakkı tanımakta cimrilik gösteren sokaklarda, caddelerde mi? Jetonsuz, yani parasız ulaşılamayan lunaparklarda mı? Gözlerini kırpmadan saatlerce baktığı televizyon ekranlarında mı? Sanal âlemin asosyalleşmeye hızla pencere açan bitmez labirentlerinde mi? Yoksa uyuşturucu kullanma yaşının 11'e kadar indiği seküler hayatın cangılları arasında mı?

Elbette biliyorum camiler ibadet içindir, oyun bahçesi değildir ama çocuktan bile kopmayı başarabilen bir caminin de "cami" vasfına yeniden bir bakmak gerekir. Caminin tek fonksiyonunu ibadet olarak görmek, sosyal fonksiyonlarını hiçe indirgemek, onun kucaklayıcı, cemaatini birbirinden haberdar edici, birbiriyle ilgisini derinleştirici fonksiyonlarından bîhaber olmak değilse nedir?

Camilerin en güzel süsü cemaat olduğuna göre ve camideki mevcut cemaat ilaahir yaşamayıp bir gün darü'l-bekaya irtihal edeceğine göre, gelecekte o caminin cemaati olmakla şereflenecek ve cemaati olması sebebiyle camiyi de şereflendirecek olan çocuk, camide niçin lüzumsuz ses çıkaran bir aksesuar olarak görülür, anlamak zor.

Hiç kimse bize Efendimizden daha iyi örnek olamaz. Namaz kılarken, yani Allah'ın huzurundayken Hz. Hasan ile Hüseyin'in onun omuzlarına çıktığını, Efendimizin de buna olumsuz hiçbir müdahale ve imada bulunmadığını biliyoruz. Peki durum böyleyken, nasıl oluyor da bizler camiyi çocuklarımız için birer yasaklı bölge gibi algılayacak davranışlar sergileyebiliyoruz?

Yaşadığımız, yaşamaya çalıştığımız İslâm dinini gerçekten seviyorsak, tam tersi bir tutum içine girmemiz gerekmez mi? Çocuklarımıza camiyi daha da sevdirecek yaklaşımların önünü açmak, dinimiz için, kendimiz için ve camilerimiz için daha anlamlı bir yol olmaz mı?

Din bizim hayatımızdır. Hayatımızın çok anlamlı bir evresi, değeri ve varlığı olan çocuklarımızın dinden soyutlanmasını anlayamadığım gibi, İslâm'ın yalnızca yetişkinlere özgü bir kurallar ve değerler bütünü olarak algılanmasını da anlayamam. Çocuklar elbette dinî hükümlerden, yükümlülüklerden muaftır ama bu hükmün kaynağı da bizzat dinin kendisidir. Çocuklar, evet mükellefiyetlerden muaftır fakat büyümekten ve sorumlu olacakları yaşa gelmekten muaf değildirler. Ebeveynin çocuklarla ilgili temel yükümlülükleri, çok genel ifade ile onların salih birer mü'min, "kimsenin elinden ve dilinden rahatsız olmayacağı bir Müslüman" olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır. Peki çocuğu, uygun yaşta ve uygun şekilde din ile, onun öğretileri ile, cami ile, cemaat ile tanıştırmazsak, onların ileride acaba nasıl birer salih mü'min olmalarını umuyoruz?

Burada bizzat caminin devreye girerek, ebeveynin yapamadığını çocuk için yapmaya çalışması gerekmez mi? Cami görevlilerimiz, cami-çocuk ilişkisinin biraz daha sevimli, biraz daha tolere edilebilir, biraz daha çekici hâle gelmesi yolunda adımlar atamazlar mı? En azından başlangıçta buna gönüllü olan görevlilerle bu yolun kapısı açılmaz mı?

Camiye mevlitlerde şeker ve lokumun girdiğini görüyoruz. Cami yıkılmıyor.

Bu uygulamayı biraz daha çocuğa özel hâle getirerek özel zamanlarda -meselâ kandiller gibi- dondurma, çikolata, patlamış mısır, iyi hazırlanmış bir kitap gibi örneklerle zenginleştirmekte bir mahzur var mıdır?

Çocuklarımızdan birisi meselâ artık çok yaygınlaşan doğum günü kutlamasını, sünnet merasimini caminin içinde olmasa bile uygun bir bölümünde yapsa kıyamet mi kopar?

Çocuk Vaazı

Camilerde hep büyüklere ilişkin vaaz var. “Çocuk vaazı” adıyla bir vaaz türü uygulamaya koyulsa ve bu vaaz esnasında çocuklara bir ikramda bulunulsa, cami ile çocuk arasındaki buluşma daha yumuşak başlayıp çocuğa daha uygun bir iletişimin kapıları açılmaz mı?

Çocuk vaazı, İslâm’ı çocuklarımıza doğru, anlaşılır ve cazip bir hâlde anlatmanın yeni bir yolu olabilir. Buradaki “çocuk cemaati”nin, birbiriyle, caminin beklediği bir kaynaşmayı göstereceğine de inanıyorum.

Çocuk vaazı, elbette büyüklerin vaazından daha farklı temellere oturacak. Elbette içinde daha çok mağfiret, rahmet ve şeker barındıracak. Elbette daha çok çocuk, daha çok cennet olacak. Ve çocuklar elbette istedikleri soruyu sorabilecek ve cevabını alabilecekler. Ve elbette o sırada camiye gelen çocuklardan kimileri ceplerinde misket getirmişlerse vaazdan sonra halıların üzerinde oynayabilecekler. Bunda ne var? Genişliği müsait camilerde çocukların koşmasından, sütunların arkasına saklanıp birbirlerine seslenmelerinden daha doğal, daha iç açıcı ne olabilir?

Camiyi hayattan, hayatı çocuktan koparmanın bir anlamı yok.

Cemaat, kimi camilerin otoparkı, alış-veriş merkezi gibi unsurlarından rahatsız olmayıp da yalnızca çocuklardan rahatsız oluyorsa ortada zaten sağlıksız bir durum var demektir. Camilerimizde başlayacak bir çocuk vaazı uygulaması öncelikle büyüklerin “camideki çocuk” algısını olumlu yönde değiştirecek, bir zihniyet değişikliği oluşturacaktır ki, bu bile başlı başına bir kazanımdır.

Vaazların içeriği, üslûbu, yaş grubu gibi konular tabii ki işin uzmanlarınca planlanacaktır. Ancak bunlar netice itibarıyla genel prensipler olabilir. Her camideki çocuğun sosyal ve zihinsel yapısı aynı olmayacağı için iş, biraz da vaizin çocuklarla gireceği iletişimin sonuçlarından yola çıkarak belirginleşecektir.

Ben bir büyüğün, camide bir çocuğa söylediği bir söz, yaptığı bir hareket sebebiyle ço-

cuğu kırıp camiden –ve belki bu sebeple İslâm’dan- soğutması sebebiyle kazandığı vebalin ağırlığını –eğer bilse- taşıyabileceğini sanmıyorum.

Tersi de böyle... Bir çocuğa camiyi sevdiren, bunu gerçekleştiren birisi için manevî âlemde hayâl bile etmediği kapıları açabilir.

Sözlerim burada bitiyor.

Diyanet İşleri Başkanlığımızın değerli başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu başta olmak üzere, bu kongrenin gerçekleşmesinde emeği geçen bütün yetkililere içten teşekkür ediyorum.

Onların kolaylaştırıcı, teşvik edici tutumları olmasaydı, ben de bunları temel ilgililere söyleyemez, ulaştıramaz, bu düşüncelerimi herhâlde içimde tutmaya devam ederdim.

Bu dipnotsuz, akademik olmayan, ağırlıklı olarak etrafımda gördüğüm, kendi hayatımda yaşadığım, bazan bir dostumdan dinlediğim, bazan bir insanın geçmişteki anılarına ait konuşmalarından yola çıkarak sunmaya çalıştığım ve sizin de nezaket ve sabırla dinleme lütfunu gösterdiğiniz tebliği esasen şöyle özetlemem mümkün:

Ey cemaat... Safları sonra sıklaştırırsınız. Şimdi çocuklar için lütfen biraz gevşer ve açılır mısınız? Umulur ki böylece Allah’ın rahmeti üzerinize olur.

Oturum Başkanı – Mevlâna İdris Bey, çok tevazu göstererek başladı ama çok güzel ve ilginç bir tebliğ ortaya çıktı. Bu konuda söylenecek söz yok.

Ben, bir kez daha kendisine teşekkür etmek istiyorum.

Yalnız, bir yandan da süreyle yarışmak zorundayım.

Birinci müzakerecimiz; Prof. Dr. Mehmet Emin Ay Hocamızı davet ediyorum. Süreye özellikle dikkat etmemizi istirham edeceğim.